

A gyermeki tanulás Z-generációs értelmezése és az óvodai nevelés gyakorlatának perspektívája

Összefoglalás: Kutatásomban szeretném feltérképezni a Z-generációs fiatal felnőttek és az óvodai nevelés gyakorlatában dolgozó pedagógusok szemszögéből az óvodás gyermekek tanulásáról alkotott nézeteket, paradigmatisztikus változásokat. Vizsgálatom középpontjába a gyermeki tanulásról alkotott elképzeléseket, véleményeket helyeztem. Elsődleges célom, hogy egy széles spektrumú helyzetfeltárást végezzek a koragyermekkorai tanulás értelmezéséről a kezdő és a tapasztalt óvodapedagógusok körében. Másodlagos célul tűztem ki, hogy feltérképezzem a gyermeki tanulásról alkotott nézeteket a Z-generációs 18–22 éves fiatal felnőtteknél. Harmadik célom, hogy véleményeket gyűjtssek a digitális kultúra létjogosultságáról a koragyermekkorai tanulási környezetben. Empirikus vizsgálataim során induktív, leíró kutatási stratégiát alkalmaztam. Az írásbeli kikérdezés módszerét választottam a feltáráshoz, így a három célcsoportra három különböző kérdőívet állítottam össze, zárt és nyitott kérdésekkel. A kutatási eredményekből levonható következtetésekkel kapcsolatban elmondható, hogy a sikeres tanulási kompetenciák mögött minden szereplő más képességeket, kompetenciákat lát szükségesnek. A pedagógusok érzik a 21. századi, megváltozott gyermekkor sajátosságait, problémáit, és a pedagógiai kihívásokat.

Kulcsszavak: Óvoda, gyermekkorai tanulás, digitális kultúra, Z-generáció.

Óvodapedagógusként és neveléstudományi mesterszakos bölcsészként pályám során direkt vagy indirekt módon a Béta-generációs (2025–2039 között születendő) gyermekekkel fogok foglalkozni. [1] Fontosnak tartom, hogy előre felkészüljünk a jövő lehetséges fejleményeire. A 21. század ki-hívásai összetettek, mégis a gyermeknevelés szempontjából a család a kiindulópont. A Béta-generáció szülei várhatóan a Z-nemzedék (1996–2007 között születettek) lesz. [2] A nevelés hatékonysága érdekében lényeges lehet feltérképezni a következő szülői réteget.

* KPTE BTK OTNDI Nevelésszociológia program
Email: kantor.zsuzsanna19@gmail.com

[1] Mccrindle (2020): *Understanding generation alpha*. https://www.researchgate.net/publication/342803353_UNDERSTANDING_GENERATION_ALPHA
[Letöltés: 2023. 10. 13.]

[2] Nemes O. (2019): *Generációs mítoszok. Hogyan készülünk fel a jövő kihívásaira?* Budapest: HVG Könyvek.

[3] <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>
(Letöltés: 2023. 10. 31.)

[4] <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200363.kor>
(Letöltés: 2023. 10. 31.)

Kutatásom kiindulópontját mégis a 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről [3] adta, amiben az óvodára vonatkozóan azt olvashatjuk 2019 óta a 8.§ (1) első mondatában: „Az óvoda a gyermek hároméves korától a tankötelezettség kezdetéig **nevelő intézmény, amely a gyermeket fokozatosan, de különösen az utolsó évében az iskolai nevelés-oktatásra készíti fel.**” A törvény szerint visszatérünk az iskolára felkészítésre óvodai környezetben, azonban a 363/2012. (XII. 17.) Korm. rendelet [4] az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról nem így fogalmaz. Az óvodaképnél azt írja, hogy „Az óvodában, miközben az teljesíti a funkcióit (óvó-védő, szociális, nevelő-személyiségfejlesztő), a **gyermekekben megteremtődnek a következő életszakasza (a kisiskolás korba) való átlépés belső pszichikus feltételei.**” Ez a jogi ellentmondás előrevetíthet egy olyan félreértést a szakmában, ami visszavezethet az iskolára való felkészítésre? 2019 óta fennáll a veszélye, hogy az óvodapedagógusok visszanyúlnak a régi klasszikus módszerekhez, azért, hogy a törvényt betartsák. Természetesen figyelembe kell venni a törvényt, de a tanulás fogalmáról 2023-ban mást gondol a pedagógia, mint régen, és ezt a tudást figyelembe kell venni, mikor a gyermekkorai tanulásról gondolkodunk. A gyermeki tanulás tudáskonstrukciók halmazai az egyénben, amely jellegét tekintve egy aktív, cselekvő folyamat, és mára neurobiológiai értelmezésre alapozott szemlélettel is vizsgálunk.

A kutatás célja

Kutatásom alanyai a leendő szülők, Z-generációs fiatal felnőttek, akik már a felsőoktatási képzésben is jelen vannak, illetve az óvodapedagógusok. Kutatásom elsődleges célja, hogy széles spektrumú helyzetfeltárást végezzek a koragyermekkorai tanulás értelmezéséről a kezdő és a tapasztalt óvodapedagógusok véleményében. Másodlagos célul tűztam ki, hogy feltérképezzem a gyermeki tanulásról alkotott nézeteket a Z-generációs 18–22 éves fiatal felnőttek körében. Harmadik célom, hogy véleményeket gyűjtssek a digitális kultúra létjogosultságáról a koragyermekkorai tanulási környezetben.

Kutatási kérdésfelvetések

Az induktív, leíró kutatási stratégiám és a probléma megköveteli a kérdésfelvetéseket, ezen kérdések alapján szeretném a jövőben megfogalmazni hipotéziseimet. Kíváncsi vagyok, hogy (1) mi jellemzi a tanulással kapcsolatos attitűdöket? (2) Milyen koragyermekkori élményeik voltak a tanulásról a Z-generáció tagjainak (18–22 évesek)? Hogyan befolyásolta a család a tanulásukat? (3) A kisgyermek tanulási folyamata szempontjából, milyen szerep jellemzi az óvodapedagógusokat? (4) Miként jelenik meg a jövőképükben a digitális kultúra hatása? (5) Hogyan jelennek meg a különbségek a gyermeki tanulás értelmezésére vonatkozó véleményekben? (6) Van-e különbség a kezdő és tapasztalt óvodapedagógusok tanulásról alkotott nézeteik terén? (7) Mit tartanak a gyermek számára legfontosabb készségeknek/képességeknek most és a jövőre nézve? Széles spektrumú helyzetfeltárást szerettem volna végezni, ezért nem törekedtem a hipotetikus dedukció során megfogalmazott állítások igazolására vagy cáfolására.

A kutatás menete és módszerei

Az empirikus leíró stratégia segítségével gyűjtöttem adatokat, elemeztem, hogy tudjak általánosítani az eredményekből. A kvalitatív és kvantitatív vizsgálat menetét meghatározza, hogy többlépcsős mintavételt terveztem. Feltáró módszert választottam, hogy elérjem mind a három célcsoportot. Az írásbeli kikérdezés megvalósítása online felületen tűnt a leggyorsabbnak. Mindhárom kérdőívet zárt és nyitott kérdésekkel tettem változatossá. Kutatási forrásnak survey típusú adatgyűjtés (Google Űrlap) segít a kellő számú mintához. A Z-generáció esetében mindenképp a nagykorúakban gondolkodtam, így a 18–22 éveseket választottam. A kezdő óvodapedagógusoknál fontos szempont volt, hogy kevesebb, mint ötéves tapasztalattal rendelkezzenek. A tapasztalt óvodapedagógusoknál azonban a több, mint 30 éves szakmai gyakorlatra került a hangsúly. Érdekelt, hogy a megkérdezettek hogyan is gondolkodnak a 3–7 éves gyermekek tanulásáról, milyen nézetekkel, nézetrendszerekkel rendelkeznek, feltételezve a vélemények közti különbségeket is.

A vizsgált minta bemutatása

Az *első kérdőív* a 18–22 éves fiatal felnőtteknek szólt, jelenleg a beérkezett 89 mintát veszem alapul. Az adatgyűjtés során kapott eredményeket minőségi és mennyiségi módszerrel elemzem. A kérdőív első részében a személytörténeti kérdéseknél, ami kiemelkedett a későbbi elemzésnél, mint különbség, az a pedagógiai-pszichológiai tanulmányokat végzett vagy végző 45 fő eltérő véleménye a pedagógiát-pszichológiát nem tanult 44 válaszadótól.

A második kérdőív a kezdő óvodapedagógusoknak szült, melyet 49 fő töltött ki. A pályán eltöltött évek tekintetében a kevesebb, mint 2 éve dolgozó óvodapedagógusok 30 fő.

A harmadik kérdőív a tapasztalt óvodapedagógusoknak készült, ahol is 73 fő minta gyűlt össze. A több, mint 30 éve óvodapedagógusként dolgozó kollégák személytörténeti kérdéseinél kiderül, hogy az átlagéletkor 59. A ledolgozott évek számának eloszlásában kiemelkedett a 34, 37 és 40 éve pályán lévők aránya.

Összességében 211 db kérdőívet elemeztek a továbbiakban. A kérdőívek esetében nem törekedtem a reprezentativitásra, de az eredményeimet érvényesnek vélem és hasznosnak ahhoz, hogy bemutassam.

A kutatás eredményei

A 18–22 év közötti fiatalok (N=89) a jövőjük alakulása érdekében 81% fontosnak tartja a tanulást. 56% szeret tanulni és jó élményeik vannak ezzel kapcsolatban. Úgy véli a válaszadók 57%-a, hogy a jövőben a gyermekek azt tanulhatják, ami érdekli őket. A tudományos alapú ismeretszerzés esetében, azonban csak 38% szerint elengedhetetlen óvodáskorban. Arra a kérdésre, hogy ki segítette az ő tanulását, 85% a családot jelölte meg, ezen belül 50% a szülőket, 28% az anyai személyt. A pedagógus és a társak lehetőségként, csak 15%-nál merült fel. A szülővel töltött minőségi időt 81% válaszadó tekinti nagyon fontos környezeti hatásnak. A külön foglalkozásokat a koragyermekkori fejlődéshez azonban 80% nem tartja szükségesnek. Az anyagi helyzet befolyásoló tényezőjét 67% foglalmazta bele válaszába.

A jövőbeni óvodapedagógusi szerepekre vonatkozó kérdésekből kiderült, hogy a 18–22 évesek (N=89), akik tanultak pedagógiát-pszichológiát, azok közül 38 fő támogatói szerepet vél el, míg, akik nem tanultak, azok többségében a gyermekmegőrzői szerepet jelölték (25 fő). Az óvodapedagógusok válaszai a jelenlegi szerepükre vonatkoztak. A kezdők (N=49) a gyermek sikeres tanulását úgy vélik részben (26 fő), hogy megvalósulhat óvodapedagógus nélkül. A tapasztalt óvodapedagógusok (N=73) közül 52 fő fontosnak tartja a gyermekek sikeres tanulási folyamatában az óvodapedagógust. A válaszadó pedagógusok egyöntetűen (kezdő 92%, tapasztalt 93%) fontosnak vélik az óvodapedagógus irányító szerepét a tevékenységek/foglalkozások során.

A Z-generációs válaszadók (N=89) 79%-a az óvodai tárgyi környezetben nem tartja fontosnak a digitális eszközöket. Azonban arra a kérdésre, hogy ma hogyan tanulja egy kisgyermek a világot, 46% a digitális világot említette. 34% hallott már az óvodások tanulását támogató alkalmazásokról, appokról. A 18–22 évesek 70%-a szerint a jövőben szükséges, hogy a fiatalok digitális kompetenciával rendelkezzenek.

Viszont csak 16% véli úgy, hogy 10 év múlva a leginkább szükséges készség, képesség az algoritmikus gondolkodás lesz. A Z-generációs válaszadók (91%) elutasítók voltak a mobiltelefonokkal, tabletekkel szemben, a sikeres gyermeki tanulás szempontjából. Azonban 52% szerint az óvodások mesefilmeket nézve hatékonyan tudnak ismereteket elsajátítani.

Az óvodapedagógusok (N=122) 95%-a munkája során használ internetet. 25% a gyermeki kérdésekre akár az interneten is kikeresi a választ. A tapasztalt óvodapedagógusok (N=73) 82%-a szakmailag és módszertanilag felkészültnek érzi magát a digitális eszközök használatára. Arra a nyílt kérdésemre, hogy milyen változást vettek észre az elmúlt 30 évben a 3–7 évesek játéktevékenységében, 19% írta, hogy előnyt élvez a gyermekek számára a digitális tér.

Az óvodai nevelés céljával kapcsolatos kérdésnél, hogy „pontosan mire is készít fel az óvoda?” a 18–22 évesek (N=89) 45%-a az iskolára való felkészítést jelölte meg. Az óvodapedagógusok 70% pedig az iskolára és az életre való felkészítést választotta. A feladatlapok óvodai használatát is belefoglaltam a kérdőívbe, így kiderült, hogy a Z-generációs fiatal felnőttek 26%-a szerint része az ismeretsajátítási módszereknek az óvodában. A kezdő óvodapedagógusok 59%-a alkalmaz feladatlapokat a mindennapok során, míg a tapasztalt pedagógusok 33%-a tartja fontos segítségnek az „iskolára való felkészítésnél”.

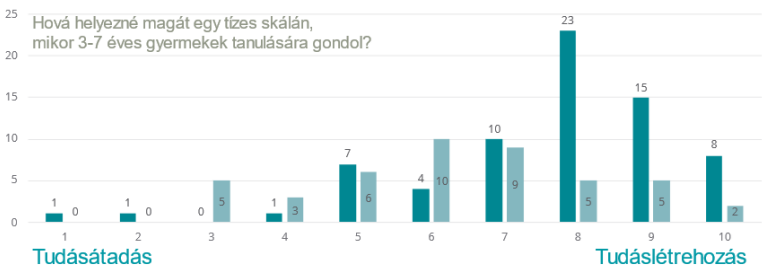
Kutatásom a különbségekre is választ keresett, így az óvodapedagógusok felkészültségével kapcsolatban önreflexiók alapján kiderült, hogy a kezdők felkészültnek érzik magukat, hogy a szülőkkel és kollégákkal megfelelően kommunikáljanak, könnyen elfogadtassák magukat és az új tudásukat. Felkészültnek érzik magukat arra is, hogy új módszereket vezessenek be az óvodába és azokat magabiztosan alkalmazzák is.

A több mint 30 éves tapasztalattal rendelkező óvodapedagógusok nyílt válaszaiból kiderült, hogy nem olyan magabiztosak a gyakorlati problémamegoldásra való rávezetésben, a tanulási folyamat támogatásában és a felfedezési tanulási folyamat alkalmazásában.

Arra a kérdésemre, hogy hová helyezné magát egy tízes skálán a pedagógus, amikor 3–7 évesek tanulására gondolnak, eltérő válaszokat kaptam. Itt arra szerettem volna választ kapni, hogy a pedagógusok saját szerepüket inkább a tudásátadás vagy a tudáskonstrukció folyamatában helyezik el. A skálán az 1-es a tudásátadás, azaz a pedagógus az előzetes tudásra építve, különböző módszerekkel átadja a szükséges ismereteket a gyermekeknek. A 10-es a tudáslétrehozás (konstrukció), azaz a gyermek maga építi fel tudását tevékenységei által, a pedagógus segítő szerepbe helyezkedik. Az ábra eltéréseket mutat, mert míg a kezdőknél ellaposodik a „görbe”, és eloszlanak a vélemények, addig a tapasztalt óvodapedagógusoknál a tudáskonstrukció felé húznak a válaszok.

1. ábra.

A 3-7 éves gyermekek tanulásáról alkotott óvodapedagógusi nézetek (N=115)

Forrás: saját szerkesztés

Megkérdeztem a kitöltőket, hogy mit tekintenek az óvodás gyermek tanulási folyamatában a mai kor-
nak megfelelő legfontosabb képességeknek? Megkértem a válaszadókat, hogy jelöljenek be tetszés szerint
legalább öt választ. A zárt kérdésben a választási lehetőségeket a 2012-es Óvodai Nevelés Országos Alap-
programból és az 1989-es Óvodai Nevelés Programjából válogattam, utóbbiakat *-gal jelölöm.

Az 1. táblázat mutatja a legfontosabbnak tartott képességeket, ezen belül a két csoport közötti eltérése-
ket. Pár jellemző példát ki is emeltem, hogy könnyebben értelmezhetők legyenek az eredmények.

1. táblázat

Több, mint 30 éve óvodapedagógusok		Kezdő óvodapedagógusok	
51 fő	Együttműködő képesség	38 fő	Kitartás
45 fő	Feladattudat	36 fő	Együttműködő képesség
44 fő	Kitartás	30 fő	Képzelet
43 fő	Szóbeli kifejezőképesség*	25 fő	Alkalmazkodó képesség
39 fő	Konfliktusmegoldó képesség*	25 fő	Megfigyelő képesség
38 fő	Megfigyelő képesség	23 fő	Feladattudat
34 fő	Alkalmazkodó képesség	23 fő	Szóbeli kifejezőképesség*
26 fő	Alkotóképesség	22 fő	Kapcsolatteremtő képesség
23 fő	Kapcsolatteremtő képesség	22 fő	Konfliktusmegoldó képesség*
21 fő	Térbeli tájékozódó képesség	20 fő	Véleményalkotó képesség
20 fő	Képzelet	18 fő	Térbeli tájékozódó képesség

20 fő	Véleményalkotó képesség	15 fő	Erkölcsei ítéletalkotó képesség*
19 fő	Döntési képesség	14 fő	Alkotóképesség
15 fő	Tűrőképesség*	13 fő	Tűrőképesség*
9 fő	Teljesítőképesség*	12 fő	Döntési képesség
9 fő	Önérvényesítő képesség*	12 fő	Önérvényesítő képesség*
6 fő	Erkölcsei ítéletalkotó képesség*	9 fő	Ítézőképesség
6 fő	Zenei képesség	6 fő	Teljesítőképesség*
5 fő	Komponálóképesség	5 fő	Rendezőképesség
5 fő	Rendezőképesség	3 fő	Zenei képesség
3 fő	Képi-plasztikai kifejezőképesség	3 fő	Képi-plasztikai kifejezőképesség
1 fő	Ítézőképesség	1 fő	Komponálóképesség

Forrás: Saját szerkesztés.

A vizsgálatomban megjelent a reflektív gondolkodású pedagóguskép is, mikor felismerik a hiányterületeket, mert prioritást élvez például az együttműködés, a feladattudat, a kitartás, a szóbeli kifejezőképesség. Azonban mind a két csoportnál a művészetekhez és alkotó tevékenységekhez kapcsolódó képességek az utolsó helyen végeztek a listán.

A Z-generáció 18–22 éves tagjaitól kértem, hogy válasszanak ki tetszés szerint három 10 év múlva szükséges készséget, képességet. Az így kialakult „ranglista” a második táblázatban látható.

2. táblázat

Választások darabszáma	Készségek, képességek, amire a jövőben szükség lehet
33	Problémamegoldás
32	Másokkal való együttműködés
22	Kreativitás
19	Konfliktuskezelő képesség

17	Kritikai gondolkodás
10	Életvezetési készség
10	Algoritmikus gondolkodás
7	Kezdeményezőkészség
4	Hitelesség

Forrás: Saját szerkesztés.

Azt is kértem a válaszadóktól (N=89), hogy a jövő fiataljainak szükséges kulcskompetenciákból is válasszanak ki hármat. Ezen eredmények a 3. táblázatban tekinthetők meg.

3. táblázat

Választások darabszáma	A jövő kulcskompetenciái
43	Idegen nyelvi kommunikáció
34	Digitális kompetencia
19	Matematikai, természettudományi és technológiai kompetencia
15	A tanulás tanulása
13	Vállalkozói kompetencia
10	Anyanyelvi kommunikáció
9	Személyközi és állampolgári kompetencia
7	Kulturális kompetencia

Forrás: Saját szerkesztés.

Összességében elmondható, hogy mindegyik csoportnak határozott véleménye van, és találunk közös pontokat. Az igények megjelentek a vizsgálat eredményeiben, és a gyakorlati oldala is megmutatkozott.

Kutatási következtetések, implementációs javaslatok

A Z-generáció tanítás-tanulás rendszerkövetítő folyamatként gondol a gyermeki tanulásra. A tudás-konstrukció és a konstruktivista elmélet szemléletmódja az óvodapedagógusok véleményében jelen van. A család tanulásra gyakorolt hatása döntő a témában, a kapcsolatok építése nélkülözhetetlen. A szociális és életvezetési képességek (life-skills) nagyon fontosak, azonban a művészetekhez, alkotó tevékenységekhez kapcsolódó képességek háttérbe szorulnak az óvodapedagógusok fontossági sorrendjében. A pedagógusok érzik a 21. századi, megváltozott gyermekkor sajátosságait, problémáit és a pedagógiai kihívásokat, de a pedagógus szerep új és összetett kihívásainak nem teljesen tudnak megfelelni. A pedagógusoknak csatornákat kell nyitni, hogy a fiatalokhoz is eljussanak a megfelelő információk. A kutatási következtetéseim egyúttal jelzések is, hogy mire kellene odafigyelni a jövőben.

A kutatásom gyakorlati hasznosságát abban látom, hogy a Z-generációt, mint leendő szülőket pedagógiai és pszichológiai ismeretekkel kell támogatni a tudatos szülővé váláshoz. A családok síkján erősíteni kell azt a szemléletet, hogy a gyermek nem passzív elszenvetője a tanulásnak. A pedagógusképzésben módszertani megújító továbbképzések (tréningek) lehetősége szükséges a végzett pedagógusok számára, akár a „fordított mentorálás” is alkalmas lenne rá (hiszen a frissen végzett pedagógusok új szakmai-módszertani tudással jönnek ki a felsőoktatásból). A gyermeki tanulás konstruktivista sajátosságait meg kell ismertetni a pedagógusokkal és ezáltal erősíteni őket. Célszerű mélyebb ismeretekkel felruházni az óvoda világában dolgozókat például a neuropedagógiai szemléletmódról és kutatási eredményekről. Az újszerű ismeretterjesztő lehetőségek, mint például a podcast, a webinarium stb. könnyebb információs átvitel biztosításának. Az óvodapedagógusokat fel kell készíteni a Béta-generáció sajátosságaira. A hiányzó feltételek adottak – a változás mindig belülről kezdődik!

